

HET RENDIER.

DOOR

R. E. DE HAAN.

Van den 65sten Noorderbreedto-graad tot de diep ingesneden kusten van den 70sten parallel, van de Umea tot Hammerfest breidt zich in Noord-Europa een woest, door tallooze suelvlietende stroomen doorsneden bergland uit, alwaar gedurende het grootste deel des jaars schier alle leven schijnt uitgebluscht en de gansche schepping als onder één groot lijkkleed sluimert. Lang is daar de nacht, lang de winter, kort de zomer. Gedurende dien korten zomer ontspruit hier en daar op enkele bevoorrechte plekjes een frisch groen, en baadt zich de aarde in de weelde van een haastig voorbijsnellend lentefeest, doch meer dan negen maanden des jaars zijn gewijd aan den dienst van den wintervorst. Hooge, kale bergen, uitgestrekte sneeuwvlakten, eenzame moeras- en meerwoestijnen, sombere dennenwouden meer zuidwaarts, verspreiden een melancholisch waas over dit deel der aarde, eens de woonplaats der Reuzen, en de schouwplaats der heldenfeiten, waarvan de Edda gewaagt. Hier prijkt het noorderlicht in al zijn schoonheid, maar ook hier is men niet zelden getuige van een natuurverschijnsel, meer te vreezen dan de strengste koude van den langen winternacht. Wervelwinden, niet ongelijk aan de orkanen, die de tropische gewesten teisteren, storten zich met woede van de gebergten omlaag, alles meevoerende, alles verpletterende, wat zij op hun weg ontmoeten, terwijl de zomerhitte vlucht voor den killen adem der ijsvelden. In dit

woeste, romantische, maar onherbergzame oord, waar alle dierlijk en plantaardig leven is onderworpen aan de luim der elementen, heeft de Laplander zijn tenten opgeslagen, of trekt hij van oord tot oord met de kudde rendieren, zijn eenigen rijkdom, zijn enig geluk, zijn enig genoegen. Kommerlijk is zijn bestaan, maar niettomin is hij vroolijk en onbezorgd.

Met minachting ziet hij neer op zijn stamgenooten, die het nomadenleven hebben vaarwel gezegd, zich in de dalen hebben gevestigd en den landbouw beoefenen, of aan de zeekust visschers zijn geworden, of als dienstdoden in de steden voor loon gingen werken. Hij, de oude Lap, is immers de eenige vrije, en daardoor werkelijk gelukkige sterfeling, die ter wille dier vrijheid den honger trotseert en de stormen tart. Niets gaat bij hem boven de vrijheid en *zijne zee*, zooals hij in zijne taal de kudde noemt, wier leidsman hij is. Maar neen, niet de leidsman, — de volgeling, de slaaf is hij van de kudde, die *hem* voert, waarheen *zij* wil. De Laplander, zegt BREHM, is als een hond. Maanden lang vertoeft hij bijna den ganschen dag in de open lucht, des zomers gekweld door ongehoorde zwermen stekende muggen, des winters door de koude. Groeit er op de hoogten waar zijn dieren grazen geen hout, dan kan hij geen vuur ontsteken; op een anderen tijd ontbrekt het voedsel. Slecht gekleed, is hij blootgesteld aan al de onguurheden des weders, en zijn levenswijze strekt slechts te meer om hem verre te houden van alle beschaving. Jaar aan jaar vermindert dan ook het aantal dier Nomaden, die, in naam Christenen, nimmer iets hebben begrepen van den godsdienst, dien zij heeten te belijden, hardnekkig vasthouden aan hun heidensche gebruiken en bijgeloovigheden, en, niet bestand tegen den drang der steeds nader rukkende beschaving, bestemd zijn binnen niet langen tijd te bezwijken in den levensstrijd. ¹ De laatste nakomelingen wellicht van het overoude ras,

---

¹ De geheele volksstam der Lappen in Noorwegen, Zweden en Rusland (van de Zweedsche grens tot de Witte Zee) telt, volgens BERGHAUS ten hoogste 25000 zielen, waarvan de helft in Noorwegen, en een derde in Zweden.

Volgens HARTWIG bedraagt hun aantal slechts 9000.

Volgens SACK wonen er in Noorwegen (1850) 1325, in Zweden 5685 en in Rusland 2300 Lappen, totaal 9310 zielen.

De beide laatste opgaven stemmen dus vrij goed met elkander overeen. Het aantal rendieren bedraagt volgens eene officieele opgave van den gouverneur van Tana, in Noorwegen 79000, toebehoorende aan ongeveer 2000 eigenaars.

dat in den steentijd Middel-Europa bewoonde, zijn zij van lieverlede, tegelijk met het rendier steeds naar noordelijker streken verhuisd, tot zij aan den 70sten parallel den slagboom vonden, die hen verbood verder te trekken. Finmarken is bestemd hun graf te worden.

Het rendier der Lappen is een huisdier, d. i. een getemd dier, dat zich in dien tammen staat, ofschoon zeer onvoldoende, vermenigvuldigt. Het verschilt aanmerkelijk van zijn soortgenoot in vrijen staat, is kleiner, leelijker, plant zich voort op een ander tijdstip, verliest later in 't jaar zijn gewei en is in onophoudelijk trekkenden staat. Nu en dan wordt het door zijn eigenaar opgesloten; op andere tijden des jaars losgelaten, geniet het de onbeperkte vrijheid, doch slechts tot zoo lang als zijn meester zulks goedvindt. Nu eens baadt het zich in overvloed, dan weder lijdt het honger. In den zomer wordt het geplaagd door de insekten, in den winter wondt het zich de voeten aan de harde sneeuwkorst, die de weiden overdekt.

Wanneer de zomerhitte op de woeste bergvlakten van Finmarken en Lapmarken een aanvang neemt, dwingen de rendieren, nu door de insekten geplaagd, hun meesters met hen naar de meer koele zeekust of de diepere dalen te verhuizen. In September betreft de Laplander zijn herfstkwartieren, bestaande uit kleine hutten, die soms van planken, doch meestal van staken worden gebouwd en van buiten met pijnboomtakken, van binnen met kleedingstukken zijn belegd. Nu hergeeft hij aan zijne kudde de vrijheid, althans indien er *vrede in het land heerscht*, d. w. z. als er geen wolven zijn. Tegen dit tijdstip vangt de bronstijd aan; dikwijls gebeurt het, dat zich wilde rendieren onder de kudde mengen, iets wat de Laplander gaarne ziet, want niet alleen vermeerdert door die kruising de vruchtbaarheid, maar het ras wint tevens in andere goede eigenschappen.

Zoodra de eerste sneeuw is gevallen, worden de rendieren weder opgevangen. Zulks geschiedt op eenvoudige wijze en met behulp van de *lasso*, gelijk aan die waarmede de Amerikaansche steppenbewoner de verwilderde paarden opvangt. Iedere Laplander en zelfs iedere Laplandsche vrouw is van zulk een *lasso* voorzien. Men tracht den strik om het gewei te werpen en trekt het dier daarop naar zich toe. Is de lente aangebroken, dan stelt men de kudde nogmaals in vrijheid; eenigen tijd later vangt men haar weder op; het is de tijd, dat de jongen worden geworpen en dientengevolge de melk kan worden verzameld. Daarna breekt de zomer aan, en men verhuist op nieuw.

Gewichtige diensten bewijst den Laplander zijn hond. Deze is van een bijzonder ras, waakzaam, levendig en voorzichtig van aard, klein en mager, dik behaard en donker van kleur. Met behulp van dit dier is de Laplander in staat zijn kudde bijeen te verzamelen. Een kudde rendieren, zegt BREHM, levert een schoon schouwspel op. Men denkt er bij aan een bewegelijk woud. Deze dieren loopen even als de schapen dicht bijeen, maar veel sneller dan andere huisdieren. Onophoudelijk rennen de honden heen en weder om de dieren bijeen te houden en de afgedwaalden terug te brengen. En zoo kost het den Laplander weinig moeite met zijn lasso dat beest te vangen, dat hij heeft uitgekozen. Hebben de Lappen eene goede weide opgespoord, dan bouwen zij aldaar een park, saamgesteld uit berkenstammen van 1,5 à 2 meter hoogte, dicht tegen elkander geschaard en saamgehouden door dwarspalen. Binnen deze omheining worden de dieren door de honden gejaagd en de wijfjes gemolken. Met behulp der lasso wordt elk dier gevangen, daarna aan een paal vastgebonden en van de melk ontlast. Dat melken geschiedt op zeer ruwe wijze, en het alzoo verkregen vocht is vrij vuil. BREHM, die de Lappen heeft bezocht, verhaalt dat hij de overwinning op zich zelf behaalde van dat vocht te proeven. De smaak der rendierenmelk is volgens dien schrijver als van vetten room. Hetzelfde getuigt de Engelschman HURTON. Is het melken afgeloopen, dan worden de deuren der omheining opengezet en de dieren in vrijheid gelaten.

De Lappen maken van de melk kleine kaasjes, die zeer goed smaken en tot de lievelingsgerechten dier zwerfende stammen behooren. Tevens weten zij er een soort van soep uit te bereiden, die volgens hun eigen oordeel heel lekker is.

In de maand September, nog vóór de paring, worden de dieren geslacht. Na den bronstijd toch is het vleesch onsmakelijk. Het beest wordt in de borst getroffen, en zonder het mes uit de wond te halen laat men het slachtoffer loopen totdat het neerstort en sterft. Het mes wordt nu uitgehaald en vervangen door een houten prop, ten einde het bloed niet te doen wegvloeien. Het dier wordt daarop gevild; men haalt er de ingewanden uit, maakt de pens of groote maag een weinig schoon en vult ze daarna met bloed. Die met bloed gevulde maag levert de grondstof voor eene Laplandsche soep. Daarna wordt het dier verder afgehouden en de stukken buiten bereik der honden aan staken opgehangen. Zorgvuldig wordt alle bloed verzameld; van dit

kostbare vocht mag niets verloren gaan. Van de pezen wordt garen en touw vervaardigd.

Al deze werkzaamheden worden door den huisvader in eigen persoon verricht, die middelerwijl zich aan de verschillende stukken te goed doet. Is de plechtigheid afgeloopen, dan eet hij zich tot berstens toe vol, geeft daarna aan de kinderen hun deel en eindelijk iets aan de honden. Tevens worden de burenen aan 't maal genoodigd en daar zulks wederkeerig geschiedt, is de geheele maand September een tijdperk van onophoudelijk smullen en feestvieren.

Verschillende omstandigheden zijn oorzaak, dat de tamme rendieren zich niet zoo sterk vermenigvuldigen als den Laplander wel wensche-lijk zou zijn. Honger, ziekten, de guurheid des weders, richten dikwijls eene vreeselijke slachting onder de kudden aan. Ellende ouder de arme bevolking is daarvan 't onvermijdelijk gevolg. Lappen, die vóór den winter rijk waren, zijn bij den aanvang der volgende lente dikwijls doodarm.

Hoe eerlijk in andere opzichten, is de Laplander een onverbeterlijke rendierendief. Goud is bij hem veilig; deuren en vensters behoeft gij niet voor hem te sluiten, maar een rendier is een te groot lokaas, dan dat hij zich daaraan niet zou vergrijpen. "Het is ons onmogelijk", zeggen de Laplanders zelf, "een rendier te laten loopen; wij weten wel dat het zonde is er een te stelen, maar 't is een al te mooi beest, en wij kunnen er niet buiten."

Niettegenstaande elk eigenaar zijn dieren van een bijzonder merk voorziet, verdwalen er dikwijls eenigen onder eene vreemde kudde.

Het meest gewone aantal rendieren bedraagt ongeveer vijfhonderd voor elken eigenaar. Enkelen daarentegen bezitten er 2 à 3000. Zoo iemand is dan ook een ware Croesus. Vraagt men een Lap evenwel naar het juist getal zijner bezitting, dan zal hij dat nimmer zuiver opgeven, daar het bijgeloof onder deze lieden bestaat, dat bij het noemen van dit getal een aantal dieren zeker en gewis een prooi wordt van den wolf of in een orkaan het leven verliest.

Uit het medegedeelde blijkt genoegzaam, dat het rendier in Lapland de plaats bekleedt van het kameel der Arabieren.

Het bestaan van den Laplander is één met zijne kudde. Melk, vleesch, huid, haren, pezen, alles wordt gebruikt, niets gaat verloren. Daarbij is het trekdier en brengt het, voor de slede gespannen, zijn meester en diens familie werwaarts zulks wordt verlangd. Een sterk beest, — de

mannelijke rendieren worden hiertoe alleen gebezigd — legt binnen den tijd van één uur een afstand af van een Noorweegsche mijl of twee uren gaans; het kan daarbij een last vervoeren van 144 kilogrammen. De slede bestaat uit dunne gebogen planken van berkenhout, die aan een breede kiel bevestigd zijn. Een recht opstaande plank aan achtereind dient voor rugleuning. Er is slechts plaats voor niet meer dan één persoon, die verplicht is de beenen uitgestrekt te houden. De slede is belegd en behangen met rendierhuiden, zoodat de getrokkenene eene warme en zachte ligplaats heeft. Het tuig is zeer eenvoudig, en de leidsels zijn bevestigd aan het gewei, terwijl zij tevens met een lis om den snuit van het dier zijn vastgemaakt.

Tamme rendieren worden, behalve door de Laplanders, ook nog gehouden door sommige andere Noordsche volkstammen, zooals de Finnen, Ostiaken, Samoijeden, Koriaken en Tungoezen. De beide laatste volkstammen gebruiken het rendier tevens als rijpaard. Ofschoon men nu en dan heeft getracht het rendier ook in zuidelijker landen te acclimatiseeren, zijn tot dusver alle pogingen daartoe mislukt. Het klimaat van Middel- en Zuid-Europa is voor deze dieren te zacht, en enkel op hooge bergvlakten, zoo als die der Alpen, zou wellicht nog eenig resultaat zijn te verkrijgen. In de zoölogische tuinen sterven de rendieren dan ook meestal na verloop van weinige jaren.

Na dezen vluchtigen blik te hebben geworpen op het rendier in *tammen* staat, wensch ik eene korte beschrijving te geven van de in 't *wild* levende soort. De plaats, die dit dier in 't stelsel inneemt, zijn uitwendig voorkomen, levenswijze en zeden, alsmede zijn geographische verbreiding in onzen tijd, in de oudheid en den voorhistorischen tijd zullen achtereenvolgens kortelijk worden besproken.

Dat het rendier na verwant is aan het hert, valt zelfs bij den opervlakkigsten blik iederen waarnemer duidelijk in 't oog. Het behoort alzoo tot de zoogenoemde tweevoevige of herkauwende dieren en wel tot de afdeeling der *gaafhoornigen*. Door het bezit van twee met hoeven omkleede vingers, die den grond raken en twee kortere, zoogenaamde neventeenen sluiten de rendieren zich aan de runderen, schapen, geiten en antilopen aan. Tevens hebben zij met deze dierfamiliën de verdeelde maag en de herkauwing gemeen. Zij zijn er van onderscheiden doordat de eerstgenoemden *holle* hoornen bezitten, terwijl de hoornen

der herten en rendieren, gewei genoemd, *gaaf* zijn en jaarlijks afvallen om door een nieuw hoofdversiersel vervangen te worden. Met de antilopen komen de hertensoorten nog het meest overeen, vooral in rankheid van lichaamsbouw, doch behalve het verschil in hoornvorming noopt ook nog de aanwezigheid van hoektanden bij vele hertachtige dieren tot eene afscheiding der laatsten van de antilopensoorten.

Rendieren en herten worden door de dierkundigen in één geslacht, *Cervus*, vereenigd.

Dit geslacht wordt door een zeer groot aantal soorten vertegenwoordigd, die hoofdzakelijk in Europa, Azië en Amerika thuis behooren. Afrika kent enkel het damhert, *Cervus dama*, terwijl in Australië geen enkel hert wordt gevonden.

In Europa zijn inheemsch:

Het edelhert. *C. elaphus*.
De ree. *C. capreolus*. } (in gematigd Europa).

Het damhert. *C. dama*. (langs de kusten der Middellandsche Zee.)

De eland. *C. alces*. (in het noorden.)

Het rendier. *C. tarandus*. (in het hooge noorden.)

De herten voeden zich met planten en houden zich bij voorkeur op in vlakke, boomrijke streken; sommige soorten bewonen evenwel de bergen, zoo als de *C. antisiensis*, die op de Cordilleras van Peru nog ter hoogte van 5000 meter wordt aangetroffen.

Ook het rendier is een beminnaar van de hoogten.

Dat het rendier reeds in de oudheid bekend was, blijkt uit de volgende woorden van JULIUS CAESAR: "In het Hercynische woud ¹ wordt een rund gevonden, dat er eenigszins uitziet als een hert. Dit dier heeft midden op het voorhoofd een hoorn, die grooter is dan de beide andere; aan het eind zijn deze laatste verbreed en handvormig verdeeld. Het wijfje bezit insgelijks hoorns."

PLINIUS verwacht in zijne beschrijving het rendier met den eland, een hertachtig dier, dat heden alleen nog, voor zoover Europa betreft, in Skandinavië, Finland, Polen, Litthauen, de provincie Pruisen en in Rusland voorkomt, vroeger meer zuidelijk was verbreid en o. a. in 1025 nog in Frankrijk werd aangetroffen. Toch is het verschil tuschen een eland en een rendier groot genoeg. Het rendier is n. l. het eenige hertachtige dier, waarvan de wijfjes ook gehoornd zijn, en de hoorns

¹ De Hartz.

van den eland zijn van de basis af verbreed. Dat CAESAR het rendier driehoornig noemt, kan zijn grond vinden in de omstandigheid, dat genoemde schrijver toevallig een oud rendier heeft ontmoet, bij hetwelk de beide oogtakken, uit de verte gezien, schijnbaar ineen smolten tot één breeden maar korten hoorn. Dezelfde dwaling, en waarschijnlijk uit dezelfde oorzaken, begaat OLAVUS MAGNUS, die ten jare 1530 een overigens vrij nauwkeurige beschrijving van dit dier heeft geleverd.

MAGNUS verhaalt dat het rendier zich voedt met mos, dat van onder de sneeuw wordt losgekrabd; verder dat men dit dier in kudden houdt, dat het in andere klimaten overgebracht sterft, enz. Voorts deelt MAGNUS mede, dat de koning van Zweden er een aantal ten geschenke gaf aan eenige Pruisische edellieden, die de dieren evenwel in vrijheid stolden. De eerste, die ons het rendier meer volkomen leerde kennen, en zelfs volgens eigen waarneming, was de vader der nieuwere dierkunde, de altijd groote LINNÉ, en sedert dien tijd draagt dit merkwaardige dier in de wetenschap den naam van *Cervus Tarandus*, d. i. *Hert-rendier*. Door latere schrijvers is van het rendier een nieuw geslacht gevormd, waaraan de naam werd gegeven van *Tarandus*; de bijvoeging van den soortsnaam *rangifer* duidt dan hetzelfde wezen aan, 't welk wij thans beschouwen. Daar het tamme rendier in vele opzichten zoo zeer afwijkt van het dier in den wilden staat, ware het wellicht beter dat verschil door den naam uit te drukken, en zoo zou het gepast kunnen heeten het tamme rendier met den naam *Tarandus domesticus* en het wilde met dien van *Tarandus rangifer* aan te duiden. BREHM, wiens getuigenis alle vertrouwen verdient, laat zich aangaande dat verschil aldus uit: "Ik ken geen dier dat zoozeer den stempel der domesticiteit, dien van 't slavenjuk, draagt. Het tamme rendier is slechts de arme en ongelukkige slaaf van een even arm en ellendig meester; het wilde dier is de fiere bewoner der hooge bergen, een hert met de eigenschappen van een gems. Vergelijkt men eene kudde wilde rendieren met een kudde tamme, zoo kan men haast niet gelooven, dat beide afstammelingen zijn van dezelfde voorvaderen."

Het rendier in wilden staat is van 1.70 tot 2 meter lang, en 1.15 M. hoog. De staart meet 14 c.M., zijn gewei is niet zoo groot als dat van het hert, aan de basis en verderop rond, aan 't uiteinde schopvormig verbreed en handvormig ingesneden. De oogtakken staan dicht bijeen en zijn insgelijks sterk verbreed; ook de middeltakken zijn aan 't eind iets afgeplat. Het gewei van het wijfje is kleiner dan dat van het man-

netje. De beharing is in den zomer roodachtig grijs, in den winter van dezelfde kleur als 't sneeuwdek, n.l. witachtig grijs. Aan den hals bevindt zich een soort van manen. De pooten zijn niet zoo lang als bij het hert, maar de hoeven zwaarder, kop en hals dikker. Ook de snuit is zwaar, de neus recht, de ooren, ofschoon gelijk aan die van het hert, zijn evenwel iets kleiner. Het rendier heeft verder groote, fraaie oogen, een diep gespleten mond en een behaarde neusspits. Dit lichaamsdeel is daarentegen bij de herten onbehaard.

Het eigenlijke vaderland van het rendier zijn de landen ter weerszijden van den noorderpoolcirkel gelegen, van den 55sten tot den 75sten parallel, welke grenzen evenwel hier en daar, zoowel ten zuiden als ten noorden, worden overschreden. De oude meening, dat het rendier slechts in het hooge noorden voorkomt en een meer gematigd klimaat geenszins kan verdragen, is minder juist; ofschoon in den tegenwoordigen tijd meer en meer naar de poolgewesten terug gedrongen, kwam het nog in den historischen tijd op veel lagere breedten voor en, gelijk zoo aanstonds zal blijken, zijn er ook nu nog enkele streken, alwaar het rendier tot den 45sten breedtegraad afdaald. In Europa wordt het aangetroffen in Noorwegen, Zweden, en in Russisch Finland; verder vindt men het in geheel Siberië, op Groenland, Spitsbergen en in de noordelijke streken van het Amerikaansche vasteland.

Nu 100 jaren geleden (1779) heeft men eene kudde tamme rendieren op IJsland over gebracht; deze hebben zich daar sterk vermenigvuldigd, zijn weder geheel wild geworden en dwalen daar nu in groote troepen rond.

Schier het geheele noorden, waar nog menschen wonen en niet alle plantaardig leven is uitgedoofd, dient aan het rendier tot verblijf. Op Oost-Groenland en op de eilanden in de N.-Amerikaansche poolzee heeft het tot metgezel den muskus-os (*Ovibos moschatus*); op Nova-Zembla en Spitsbergen den halsbandlemming (*Myodes torquatus*); op 't Europeesch en Aziatisch vastland den veelvraat (*Gulo borealis*) en de gewone lemming (*Myodes lemmus*) en eindelijk bijna overal den poolvos (*Canis lagopus*) en sneeuwhaas (*Lepus glacialis*).

In Noorwegen en Zweden dwaalt het wilde rendier, door strenge jachtwetten beschermd, in talrijke scharen rond, voornamelijk op de Dovre-Fjeld en de hoogvlakten van het stift Bergen, tusschen Bergen en Christiania. De 60ste breedtegraad is hier de grensmaal.

In Finland dwaalt het rendier 's winters af tot aan het Ladoga-meer.

Ook hier trekt het niet verder zuidwaarts dan tot den 61sten breedtegraad, doch tegen het voorjaar begeeft het zich weder noordwaarts naar de kusten der IJzsee.

BRANDT, een Russisch natuuronderzoeker, die in 1867 een uitstekende verhandeling schreef over de geographische verbreiding van het rendier, vooral ook met betrekking tot de palaeontologische geschiedenis van dit dier, deelt evenwel mede dat ten jare 1854 in het Gouvernement Nowgorod bij Tichwin (59° 39' N.-B.) kudden van 30 stuks zijn gezien, ja, dat in 1866 rendieren waren afgedwaald tot 56° 52' N.-Br. n. l. tot Twer aan den bovenloop der Wolga.

Volgens PALLAS leefden er in 1773, tusschen de Kama en Ufa ten westen van den Oeral, dus op 56° N.-Br., nog rondieren. Eindelijk deelt BRANDT nog mede, dat volgens EVERSMANN, die in het begin dezer eeuw de distrikten Perm en Wätkisch bereisde, het rendier zich niet zelden in de dennenbosschen dier streken in groote troepen liet zien, ja in den winter nog zuidelijker, tot beneden de 52 graden trok.

In Siberië ligt de zuidelijke grens van het rendier tusschen 49 en 50° N.-B. Volgens den natuuronderzoeker SCHRENK dwaalt het rendier op het eiland Sachalin tot den 46sten breedtegraad af. Diezelfde schrijver noemt het rendier kenmerkend voor de noordelijke kusten van Amwe en de zuidelijke kusten van de Ochotskische zee, alwaar het zich ophoudt in de dennenwouden en moerassige laagvlakten. Verder vindt men het aan het Baikalmeer, op het Sajaansche gebergte en op den Altaï, ofschoon in deze zuidelijke gedeelten van Siberië hun aantal in de laatste twintig jaren aanmerkelijk is gedund. In het noorden van Siberië treft men het rendier overal aan, waar slechts voedsel voor dit dier te vinden is.

Des winters bewoont het de bosschen, en in den zomer zoekt het de tundra's in de nabijheid der poolzee op. Het bezoekt wel eens de Nieuw-Siberische eilanden en waagt zich daartoe over het ijs.

Op Keizer Fr. Jozefsland vond PAYER (1874) geen rendieren. Op Koning-Karelsland schijnt het daarentegen wel inheemsch te zijn. Op Spitsbergen is het zeer menigvuldig; jaren achtereen werden hier van 2 tot 3000 stuks gedood. HEUGLIN zag in 1870 de rendieren op Spitsbergen, hetzij paarsgewijs of in kleine kudden van 4 tot 6 stuks, zoowel langs het vlakke strand als op de naburige, in Augustus nog met sneeuw bedekte bergen, ter hoogte van 2000 voet boven den zeespiegel.

De tweede duitsche Noordpool-expeditie trof op de oostkust van Groenland, op het eiland Shannon en het daartegenover liggende Koning-

Wilhelmsland (75° N.-Br.), het rendier aan met den muskus-os, den poolvos, ijshaas, lemming, hermelijn en andere dieren. Volgens PAYER behoort het Groenlandsche rendier tot een ander ras.

HAYES, die in den winter van 1860/61 te Port Foulke op de noordwestkust van Groenland, op 78° N.-Br. overwinterde, voedde zich geruimen tijd met versch rendierenvleesch. Hier graasden de rendieren bij kudde van 10—50 stuks.

HALL, die tusschen de jaren 1871—73 onder 81° 38' N.-Br. in de Polarisbaai overwinterde, meldt onder de door hem geschoten dieren het rendier *niet*.

In zuidelijk Groenland vindt men tegenwoordig weinig rendieren meer.

Verder vindt men het rendier in de landen rondom de Hudsonsbaai, op de verbrokkelde eilanden der noordkust, o. a. op Melville-eiland. In vroegeren tijd kwam het, naar men wil, ook voor in Kanada, Nieuw-Brunswijk, Nieuw-Hampshire en New-York, dus in streken van 45° N.-B.

In het westen van het groote Amerikaansche vastland kent men het rendier in Alaska en Britsch-Columbia, d. w. z. tot op 53° N.-Br., en wellicht dwaalt het zelfs nog rond op de iets zuidelijker gelegen gebergten. Uit een en ander blijkt dat het rendier naar allen schijn beperkt is tusschen 81° N.-B. (Groenland en Spitsbergen) en 45° N.-B. (in het oosten van N.-Amerika) en alzoo zijn geographische verbreiding in den tegenwoordigen tijd 36 breedtegraden inneemt.

Men ziet hieruit dat dit dier zoowel de hevigste koude kan verduren als zich nog goed bevinden bij een meer gematigd noordelijk klimaat. Deze omstandigheid, alsmede de trekklust dezer dieren, mag wel in het oog gehouden worden bij de beoordeeling zijner geographische verbreiding in den voortijd.

(*Slot volgt.*)